

YARGI, YARGILAMA VE HUKUKÇU:

DURUM, SORUN VE ÇÖZÜM(*)

“Adalet mi istiyoruz, Kayırılmak mı?”

Muhammet ÖZEKES

GİRİŞ

Bu yazı, bugüne kadar ülkemizdeki yargı, yargılama ve hukukçu sorunuyla ilgili kaleme aldığımız birçok yazının devamı niteliğindedir. Bu sebeple, konunun diğer yönleriyle anlaşılması bakımından o yazıların da göz önünde tutulmasında yarar vardır. Ancak, o yazılar okunmasa dahi, burada belirttiğimiz hususlardan hareketle, bir sonuca varmak yine de mümkündür.

Bu yazının ana çıkış noktası şudur: Ülkemizde bir hukuk sorununun hem de büyük bir hukuk sorununun olduğu inkâr edilemez. O sorunun ortasında da, toplum olarak hukukla ilgili sorunlu ilişkimiz ve hukukçu sorunumuz yatmaktadır. Bu konuda söylenecek çok şey vardır. Ancak biz, konuyu belirli bir pencereden ve özellikle yargı ve yargılama kültürü noktasından ele alarak ve yargısal alışkanlıklarımızı değerlendirerek ortaya koymaya çalışacağız. Mesele, hukuku gerçekten dert ediniyor muyuz meselesidir. Asıl soru, başlığa da taşıdığımız sorudur: Adalet mi, kayrılmamı istiyoruz?

Bu çalışma üç ana başlıktan oluşmaktadır. Öncelikle dünden bugüne bir durum tespiti yapmaya çalışacağız, sonra sorunun ne olduğunu ortaya koyacak ve en sonunda da öncelikli çözüm önerilerini belirteceğiz. Çalışmada, teknik bir inceleme yerine, herkes tarafından anlaşılacak bir anlatım tarzı tercih edilmektedir.

I. DURUM

Uzun bir hukuk tarihi bilgisi vermeden, çok genel bir bakış açısıyla şunu söylemek mümkündür: Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminden başlayan bir sürecin devamı olarak, Cumhuriyetin başında yapılan köklü değişiklikler sonucu, hukuk sistemimiz bir değişim ve dönüşüme uğramıştır. Bu değişim ve dönüşüm, iç dengeler, ancak bir kısmı da dış etkenler sonucu gerçekleşmiştir. Türk hukuk tarihine bakıldığında, bilinenlerce bilinen, ancak bilenlerin dahi çok üzerinde durmadığı, hukukçuların pek farkına varmadığı, sıradan insanların ise böyle bir bilgidен haberdar olmadığı bir gerçek söz konusudur. Bugünkü hukuk mirasımız, iki büyük hukuk sistemi üzerinde yükselmiş, İstanbul bu iki hukuk kaynağına başkentlik etmiş, ayrıca bu topraklar büyük hukuk medeniyetlerinin kaynağı, sahibi ve koruyucusu olmuştur. Yani, halimizden ne kadar şikâyet edersek edelim, kendimizi ne kadar küçük görürsek görelim veya nereden bakar-

* Bu Yazı Yeni Türkiye, Mayıs-Haziran 2013, S. 52, s. 501-512'de yayınlanmıştır.

sak bakalım, sonuçta tarihin bıraktığı iz, sosyal genetik kod, bu hukuk mirasıyla bizi bugünlere taşımıştır. Tarihe yön veren, iz bırakan belli başlı toplumlar ve medeniyetlerden söz ederiz. Bugün üzerinde varlığımızı sürdürdüğümüz topraklar, bu medeniyetlerin de var olduğu topraklardı, biz de onların bir parçası ve devamıyız. Bu sebeple, hukukla, adaletle ilgili sorunlarımıza da bu pencereden bakmak gerekir. Bizim hukuka bakışımız, yeni ortaya çıkan devletler ve tarih sahnesinde yeni varlık gösteren toplumlar gibi olamaz, olmamalıdır da... Kıyas yaparken, hukukla ilişkisi, salt emir, itaat, menfaat ve kayırma gibi kavramlarla şekillenen toplumlara değil, gerçekten adalet arayışında olan toplumlara bakmak ve onlarla karşılaştırmak gerekir. İlk grupla mukayese edildiğinde, çok ileri bir hukuk anlayışı ve sistemine sahip olduğumuzda şüphe yoktur; ancak gerçek, yani referans noktası oluşturacak bir hukuk devletinden söz ettiğimizde, adalet ve hak arayışının neresindeyiz, asıl cevaplanması gereken soru budur. Bugünkü şikâyet ve tartışmalarımıza da bu noktadan bakmamız gerekir. Eğer, bugün yapabildiğimiz sadece Osmanlı'nın yükseldiği zamandaki adaletle övünmekse, o dönemin menkıbelerini anlatmak, adaletle ilgili tek övünç kaynağımız ise, Hz. Ömer'in adaletini anlatmaktan başka bir şey yapamıyorsa, hatta Kenar-ı Dicle'de koyunlar ölürken, kimin koyunuydu, benim ve bizim adamların koyunuysa sahip çık, değilse, ölürse ölsün ya da bu ölen koyunlardan ben nasıl nasiplenirim yandaşlığı içinde hareket ediyorsak durup epey düşünmek gerekir...

Durum tespiti yaparken sormamız gereken büyük soru şudur: Ne istiyoruz, canımızı acıtsa da hakikat ve adalet mi, yoksa adalet değil, kayırma mı? Aşağıda sorun üzerinde dururken tekrar bu soruya döneceğiz.

Bugün üzerinde Türkiye Cumhuriyeti Devletinin kurulduğu bu topraklar, geçmişten bugüne birçok medeniyete ve hukuk medeniyetine ev sahipliği yapmıştır. Ancak bizi de doğrudan etkileyen iki hukuk medeniyetinden biri Roma Hukuku diğeri ise İslam Hukukudur. Her iki hukuk medeniyeti bakımından İstanbul özel bir yere ve konuma sahiptir. Eğer Dünya'ya İstanbul'u bir de büyük hukuk medeniyetinin kaynağı olarak anlatabilseydik, herhalde bakış daha farklı olurdu. Osmanlı İmparatorluğu, aslında farklı şekillerde bu iki hukuk sistemiyle deyim yerindeyse hemhal olmuş, ancak ağırlığı ve referansı İslâm hukuku olan İmparatorluk yapısı içinde bir hukuk sistemi geliştirmiştir. İmparatorluğun son dönemlerindeki hem hayatta hem hukukta yapılmak istenen yenilik ve değişim, istenildiği gibi sonuçlanamamış, İmparatorluğun mirasını devralan Türkiye Cumhuriyeti, Roma Hukuku eksenli Batı Hukuku çizgisinde yeni bir hukuk düzeni oluşturmuştur. Ancak, bu yeni hukuk düzeninin, bu düzen içindeki uygulamaların geçmişten tümüyle kopuk bir hukuk olduğunu söylemek, tarihe de sosyolojiye de aykırı olur.

Lehte ve aleyhte ne söylenirse söylensin, Cumhuriyetin başındaki özellikle hukukla ilgili dönüşüm ve değişim eşi az olan bir örnektir. Şüphesiz bu değişim bir günde gerçekleşmemiş, kökü İmparatorluğun son yüzyılına, hatta daha öncesine dayanan bir süreç sonunda ortaya çıkmıştır. Ancak, bir toplumun büyük bir hukuk dönüşümünü bu kadar kısa sürede gerçekleştirmesi kolay başarılacak bir şey değildir. Bu büyük dönüşüm ve değişimin ister istemez sos-

yal, siyasal, idarî, kültürel yönden birçok etkisi de olmuştur. Çünkü kanunları değiştirmekle, toplumu tamamen ve aniden değiştirmek veya önceden başlayan sosyal gelişmeleri durdurmak mümkün değildir. Bunun en güzel örneklerinden biri, Medenî Kanunun kabulünden sonra uzun yıllar sık sık evlilik dışı çocukların durumuyla ilgili yapılan düzenlemelerdir. Zira aslında evlilik dışı olarak nitelendirilen çocukların, toplum tarafından en azından sosyal anlamda evlilik dışı görülmemesi sonucu, onların haklarını sağlamak ve ortaya çıkacak sakıncaların önüne geçmek için, zaman zaman bu yönde düzenlemeler yapılmıştır. Keza, Yargıtay verdiği kararlarda, İsviçre ile aynı olan Medenî Kanun hükümlerini sosyal yapının gerçekleriyle bağdaştırmaya çalışarak yorumlamıştır.

Türkiye’de demokrasinin askeri darbelerle kesilen acıklı hikâyesi sonucu, hukuk düzeni ve hukuka olan saygı anlayışı da sık sık kesintiye uğramış, hukuk devleti oldukça hırpalanmıştır. Hatta “yaptığımız yanlışlar hukuk devletine ve insan haklarına sığmaz” diye içerden ve dışarıdan yükselen seslere, yanlışların sahipleri ve o yanlışlara doğruymuşçasına inananlar tepki göstermiş, kendilerince “hukuk” temelinde (!) tedbirler almışlardır. Ancak, tarihin içinde, adalet arayışıyla akan su durmamış, önüne baraj konulsa da akmaya devam etmiştir. Bugün yeni barajlar koymaya çalışıldığında, dün o barajları aşan suyun, bugün de o barajı yıkacağı veya aşacağı, hatta baraj kuranları da içinde yutacağı unutulmamalıdır. Adalet sorunu, dün de bir iç sorun değildi, hele bugün hiçbir şekilde iç sorun değildir. Adalet, bir insanlık sorunudur ve insanın insanı yok farzetmediği sürece devam edecek bir kaygı, dert ve iç sıkıntısıdır.

Genel olarak bakılacak olursa Cumhuriyetle birlikte, teknik açıdan kanunlaştırma yönünden iki dönemden söz edebiliriz. Bunlardan ilki Cumhuriyetin kurulduğu dönem, ikincisi ise 1990 lı yıllarla başlayan ve halen devam eden kanunlaştırma dönemidir. Burada Anayasa değişiklikleri veya toplumsal hareketler ya da sosyal kırılmalardan bahsetmiyoruz, daha teknik bir bakışla kanunlaştırmadan bahsediyoruz. Zira kanunlaştırma bakımından toplumun günlük hayatını doğrudan etkileyen, toplumun geneline uygulanan “temel kanunlar” özel bir önem sahiptir. Türk Ceza Kanunu, Türk Medenî Kanunu, Türk Ticaret Kanunu, Türk Borçlar Kanunu gibi, maddî hukuka ilişkin temel kanunlar yanında, Ceza Muhakemesi Kanunu, Hukuk Muhakemeleri Kanunu gibi şeklî hukukla ya da usûl hukukuyla ilgili temel kanunlar Cumhuriyetin başlangıcında ve bir de 1990 lı yıllardan itibaren değişime uğramıştır ki, bu ikinci değişim dalgası halen devam etmektedir. Şüphesiz, ilk değişim köklü bir sistem değişimi iken, ikinci değişim onun üzerine inşa edilen bir değişimdir. İlk değişim yeni bir devletin yeni bir düzen kurması çabası ve sonucudur; ikinci değişim ise, kanunların zamana karşı yıpranmasından, ülkede ve Dünya’da ortaya çıkan ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel ve teknik gelişmelerden kaynaklanmaktadır. Bu sadece Türkiye’ye özgü bir durum da değildir. Bugün hukuk bakımından bir standardı temsil eden Batı’da da, hemen hemen aynı tarihlerde önemli hukuk düzenlemeleri yapılmış, eski düzenlemeler gözden geçirilmiştir. Uluslararası ve bunun yanında uluslararası hukuktaki gelişmeler de bu süreci hızlandırmıştır. Ülkemiz, aslında daha erken ve tedricen yapması gereken bu ikinci değişim ve dönüşümü, başka kavgalar ve kaygılar için-

de olduğundan, maalesef zamana yayamamış, zamanında yapamadığı değişiklikleri birden yapmak zorunda kalmıştır. Bunun getirdiği sıkıntıları hem hukuk alanında hem sosyal alanda bugün yaşıyoruz. Ancak zamana karşı direnmek mümkün değildir. Sosyal alandaki değişim ihtiyaçları değiştirmiş, ihtiyaçlar ise hukuka yön ve şekil vermiştir.

Ayrıntılı hukuk felsefesi tartışmalarına girmeden, hukukun temelde üç amacından söz edebiliriz: Bunlardan birincisi, düzeni sağlamaktır ki, bu, hukukun görünen şekli amacıdır. Ancak, insanoğlu salt düzen sağlamak için hukuka yönelmemiştir, insanın asıl kaygısı maddî ve manevî ihtiyaçlarını sağlıklı, sürdürülebilir ve güvenli şekilde karşılamaktır. Bu da, yani insanın ihtiyaçlarını karşılaması da hukukun maddî, yani asıl amacıdır. İnsanoğlu, ihtiyaçlarını karşılayabilmek için hukuk denen sistem içinde yer almayı, buna bağlı olarak şahsında bulunan bazı özgürlüklerin makul ölçüde sınırlanmasını da, bu sebeple kabul etmiştir. Fakat ihtiyaçların bir düzen içinde karşılanması, birçok hayvan topluluğunda da karşımıza çıkmaktadır. Hatta onlar hem ihtiyaçlarını karşılamakta hem de mutlak bir düzen içinde hareket etmektedirler. Bunun en güzel örneği, karıncalar, arılar veya belirli bir sürü içindeki düzendir. Peki, insanın kurduğu düzeni, bu hayvan topluluklarının oluşturduğu düzenden ayıran nedir? İşte burada, hukukun şekli ve maddî amacı yanında, ahlakî veya etik amacı karşımıza çıkmaktadır. O da adalettir. İnsanın oluşturduğu düzeni, hayvan sürülerinden ayıran temel nokta ve oluşturulan bu düzene hukuk denilmesini haklı kılan şey adalet kaygısıdır. Adalet, bugüne kadar tanımı tam olarak verilemeyen, deyim yerindeyse hukukun ruhudur. Ruhsuz bir beden ne ise, gerçekte bir adalet kaygısı olmayan hukuk düzeni de odur. Mahkeme kararları ortaya çıkınca bir gerçekten söz ederiz. Yani, kararda suçlu olan suçlu kabul edilir, alacaklı olan alacaklı kabul edilir. Mahkeme kararında tezahür eden gerçek, adli gerçektir. Düzen için bu zorunludur, aksi halde uyuşmazlıkların sürgit devamı halinde toplum düzeni bozulur, bozulan toplum düzeni içinde bir süre sonra insanlar en basit ihtiyaçlarını dahi karşılayamazlar. Ancak, insanoğlu adli gerçeğe neden boyun eğmektedir veya ne zaman bu adli gerçek dahi onu bağlamamaya başlar? Adli gerçek, maddî gerçekle (yani, asıl doğru ile) örtüştükçe adaletten söz edilir; adli gerçek maddî gerçekten uzaklaştıkça, adalet de o hukuk düzeninden uzaklaşır. Bugün adil yargılama veya yargılanma (yani, temiz, doğru yargılama) dediğimiz şey, işte mümkün olduğunca gerçeğin içine başka bir şey karıştırılmadan, saptırılmadan ortaya çıkmasını sağlamayı garanti altına alan yargılama demektir. Bu böyle bilirse, başka bir şey aramaya da ihtiyaç kalmayacaktır. Adli gerçek maddî gerçekten uzaklaştıkça adalet duygusu zayıflar. Bu sebeptendir ki, gerçekten kararı sakatlayan çok ağır ihlallerin varlığı karar kesinleştikten sonra anlaşılırsa, yargılamanın yenilenmesi (iade-i muhakeme) denilen kurum kabul edilmiştir. Böylece, bozulan adli gerçek-maddî gerçek birlikteliği geç de olsa sağlanmış olacaktır.

Bir toplumda, kabul edilebilir adli hatalar dışında, adli gerçek maddî gerçek ilişkisi bozulur, bu kaygı kaybolur, özellikle hukukçular böyle bir düşünceden hareket etmezse, işte o noktada hukuk düzeni kokuşmaya başlamış demektir. Adaletten uzaklaşmaya başlayan düzenin ise, er ya da geç sonu gelecektir. Bu sonla bizler de karşılaşmak istemiyorsak, hukukla ve adaletle

kendimiz ve kendi bakış açımız noktasından değil, gerçek ve tam olarak yüzleşmeyi bilmeliyiz. Hukukçu dediğimiz kişiler, bu yüzleşmeyi profesyonelce yapma beceri ve erdemine sahip kimselerdir; toplum da onlara bu sebeple katlanmakta, ayrıcalık tanımakta ve deyim yerindeyse bazen hayatını, özgürlüğünü ve malını mülkünü onun kararına bağlamaktadır. Fakat burada şu unutulmamalıdır ki, her hukuk fakültesi mezunu “hukukçu” değildir. Maalesef hukuk fakültesi mezunumuz çok, “hukukçu”muz ise azdır. Eğer aksi varit olsaydı, bugün bu kadar büyük hukuk sorunu yaşamazdık. Yakın tarihte dün de böyleydi, bugün de böyledir... Şeriatın kestiği parmak esasında acır, ancak haklıysa sadece can acır, ruh sükûna erer; eğer haksızsa hem can acır hem ruh yangın yerine döner ve o yangın çevreyi de sarmaya başlar.

Yukarıdaki tespitleri yapmamızın sebebi, sosyal, tarihî veya felsefî bir girizgâhtan daha çok, ortaya koyacağımız sorun ve önereceğimiz çözüme daha yukarıdan bakabilme düşüncesidir. Bu yazının temel amacı, yukarıdaki tespitleri genişletmek değildir. Bu yazının temel amacı, yargı ve yargılama hukukumuzda bu noktadan bakarak, bilimsel ve teknik ayrıntıya girmeden sorun tespiti ve çözüm üretmektir.

Şüphesiz ki, adalet arayışı ve özlemi, yakalandıkça yenisini aradığımız bir özlemdir; ancak, bu özlemde bazen ilk yakalayış dahi sorunludur, bir sonraki adıma geçmek bazen mümkün olamamaktadır. Buna birçok sebep bulunabilir. Ancak, kanaatimizce bizim temel sebebimiz, hukukun içindeki insan unsurunu ihmalimiz, hatta bazen bu konudaki kastımızdır. Yukarıdaki özetle arzettiğimiz kısa tarihi seyire bakılırsa, 1923 yılında Cumhuriyet ilân edilip yeni bir hukuk sistemini kabul ettiğimizde, yeni kanunları yürürlüğe koyduğumuzda, bu kanunlar kimin eliyle uygulanmıştır? Bu kanunları uygulayanlar, bu yeni hukuk düzeninde eğitilmiş, okumuş insanlar mıydı? Dün başka bir kanunla karar verenin eline, siz yeni kanunlar kabul edip, al bunu uygula dediğinizde, bir günde kanunu değiştirmiş olursunuz, ancak uygulamayı ne kadar değiştireceksiniz? Dünkü hukukçunuz, yani dünkü hâkim ve avukatınız, bugünkü kanunu, dünkü alışkanlıklarının üzerine inşa ederek uygulamaya devam etmiştir. Kısaca hukukçunuz dünkü hukukçu, alışkanlıklar dünkü alışkanlıklar, eğitimi dünkü eğitim, ancak kanun bugünkü kanundur. Deyim yerindeyse, üç dünden, bir bugün çıkamamıştır. Peki, 1923 böyleydi de, 2013’de başka bir şey mi oldu? Hele bugünkü noktadan bakılırsa, aslında Cumhuriyeti kuranların işinin ne kadar zor olduğunu anlamak mümkündür. Zira o gün para yoktu, adam azdı, hele eğitilmiş adam yok denecek kadar azdı, alt yapı namevcut, yorgun bir millet, boş bir hazine ve o yorgunluk ve yoklukla kurulan yeni bir devlet... Ya bugün?.. Dünyanın ilk yirmi ekonomisi içinde yer alan bir ülke, nüfus o günün yedi katı, para var, alt yapı var, Dünyanın en büyük adliyelerini yapmakla övünüyoruz, sadece bu sene hukuk fakültelerine girenlerin sayısının 12.000 olduğu düşünülürse, eğitilmiş (olduğunu iddia ettiğimiz !) genç bir nüfus, teknik alt yapı tamam vs. vs. Ama hukuk sorunumuz dünkünden daha kötü... Sebep? Sebep yine aynı: Dünkü alışkanlıklarını sürdürmekten vazgeçmeyen bir hukukçu (daha doğrusu hukuk fakültesi mezunu) kitlesi ile bugün yeniden kabul ettiğiniz önemli hukuk değişimini uygulamaya çalışıyorsunuz. Yıl 2013... Üç dünden, bir bugün yine çıkmıyor, çıkamıyor ve bu hal ve ah-

val ile çıkmayacak da... 1923’de zaruret üç dünden bir bugün çıkartamamıştı; 2013’de ise keyfiyet üç dünden bir bugün çıkartamıyor değil, bilerek ve isteyerek çıkartmıyor...

Bu noktaya gelindiğinde, bu yazıyı okuyanların bir kısmı kızacaktır, abartma diyecektir, ön yargı diyecektir... Lakin sormak isterim, bugün kıdemli hukukçularımız hukuk fakültesini bitiren genç hukukçu adaylarına neden sık sık “teori başka uygulama başka” safatasını yılmadan, usanmadan ve biraz da alaycı bir üslûpla aktarmaktadırlar? Keza, bu ülkede bir tek CMK ve HMK varken, neden “her hâkimin her avukatın kendine göre bir usûlü vardır” denilmektedir? Neden kanunlar değişse de, yüksek yargı yerleri siz ne değiştirirseniz değiştirin, bizim kararlar değişmez mantığıyla hareket etmekte, adeta yargı, yasama organına direnmekte, yasama organı bunun karşısında tekrar kanun değiştirme ihtiyacını duymaktadır? Bu yazıda yeri olmadığı için tek tek vermiyoruz, ancak bu konuda kanuna açıkça aykırı yüzlerce ve binlerce örnek karar vermek mümkündür... Neden, mahkemeler açık kanun hükümlerine rağmen önce karar verip sonra kendilerine göre gerekçe yazmaktadırlar? Dünyanın hangi medeni hukuk devletinde, gerekçeli karar kısa karara uymadığından bozulan yüzlerce mahkeme kararı vardır? Bu yargının ön yargısı değilse nedir?... Bugüne kadar bu satırların yazarı, yaklaşık elli civarında makale onbeş civarında kitapta tek başına veya müşterek yazar olmasına, birçok konferans verip tebliğ sunmasına rağmen, en çok okunan makalesi “Ülkemizde Hukukun Vicdan ve Ahlâk Sorunu” başlıklı makedir. Neden acaba?...

Sonuç olarak, hukuk adına, yargı adına ve yargılama adına durum pek parlak değildir. Birçok kez belirttiğimiz üzere, bir ülke ekonomik alanda ilk yirmi, hatta onaltı ekonomi içindeyken, toplumsal temizlik sıralamasında çok daha gerilerdeyse, orada hakla ve hukukla ilgili ciddî bir sorun var demektir. Tekrar vurgulamakta yarar görüyoruz: Eğer tarih sahnesinde yeni varlık gösteren toplumlar ve devletlerle mukayese edersek çok ilerideyiz; ancak tarihin akışında söz sahibi olmuş bir medeniyetin mirasından ve bugün de muasır medeniyetin parçasından söz ediyorsak, neyin neresindeyiz?...

Duruma değinirken aslında kısmen soruna da girmiş olduk. Dünden bugüne durumdan sonra, bu durumla bağlantılı olarak sorun nedir, nerededir onun üzerinde durmakta yarar görüyoruz.

II. SORUN

Sorun nedir, nerededir? Sorun, toplumun gerçek anlamda aşağıdan yukarıya bir adalet ve hukuk ihtiyacını hissediyor olmamasındadır. Biz gerçekten adalet mi istiyoruz, yoksa kayırılmak mı? Umur Talu bir yazısında, bu konuda dört madde sıralıyor (Umur Talu, Sabah Gazetesi, 6 Mayıs 2008). Bunlar:

- “1) Hak gaspının kolaylığı, haksızlığın olağanlaşması, sıradanlaşması, haksızlıkta yarışılması;
- 2) Hak teslim etmemenin yaygınlığı; güç, kuvvet, kudret, servet ve her boyuttan küstahlığın hak teslim etmeme fütursuzluğu;

3) Hak aranmasını zorlaştırmak, yasaklamak, yıldırım, gözdağı vermek, tehdit etmek, baskı altına almak, ezmek, suç saymak;

4) Hak aramamak; aramasını bilmemek, aramaktan korkmak, boyun eğmek, kabullenmek, mücadele ve dayanışmadan kaçınmak.”

Yazar aynı yazısında, şunu söylemektedir: “Sistemin en büyük mutabakatı, en büyük rüşvet teklifi, herkesi içine çektiği yaygın suç ortaklığı şu: Haksızlıklara uğrayabilirsin, hakkın gasp edilebilir; lakin sen de başka bir yolda, başka bir zeminde, başka bir arazide aynısını yapabilirsin. Gücüne, boyuna, imkânına, göre; haddini de bilerek tabii. Önce boyun eğerek, sonra eğdirerek”. Yazarın bu sözleri tamamen gerçeği yansıtmaktadır. Yukarıda da zikrettiğimiz üzere, adalet değil, kayırılma istiyoruz aslında!...

Zira kısa geçmişimize baktığımızda, güç zaman zaman el değiştirmiş, ancak el değiştirdikçe sadece haksızlık edenler ile haksızlığa uğrayanlara, hadi biraz hafifletelim endişe duyanlarla kendisinden endişe duyulanlar değişmiş, ancak “haksızlık” ve en azından “endişe” hali değişmemiştir.

Daha uzaklara gitmeye de gerek yoktur. Sadece 1980 döneminden bugüne kadar gelindiğinde, zamanın kısa tarihi yukarıda söylediklerimizi haklı kılmaktadır. Anayasa birkaç kez değişmiştir, kanunlar değişmiştir, güç odakları değişmiştir, ancak haksızlığa uğramayacağız, haksızlığa uğrarsak bir yerde düzeler diyememe halimiz değişmemiştir; endişelerimiz devam etmiştir. Hatta yargının kendisi, kendisinden endişe ettiği halini değiştirememiştir; dün de bu endişe vardı bugün belki biraz hafiflemiş olsa da, bugün de vardır.

Sorun nerededir? Sorun, aileden başlayarak, okulda, yolda, işte, camide, apartmanda, siyasette, mahkemede yani her yerde hakkı teslim etmeyi, hakka saygı duymayı öğrenmememiz, öğretmememiz, bunu bir kaygı olarak içimizde taşımamamızdır. Biz bu yazının konusu olmadığından ayrıntısına girmiyoruz. Burada sorunun yargı ve yargılama ayağına değinirken, bunun aslında genel yaklaşımdan ayrılamazlığına dikkat çekmekle yetiniyoruz. Çünkü muhtemeldir ki, mahkemenin kapısından içeri giren hâkim de avukat da, bir saat önce eşine veya çocuğuna, emrinde çalışan kişiye, yanında duran arkadaşına haksızlık yaparak mahkeme kapısından içeri girmiştir. Ama daha acısı, o haksızlığı dışarıda bırakamamış, üzerindeki cüppeyle onu örtmeyi de başaramamıştır... Hal böyle olunca içindeki sorun, yargıya da sorun olarak yansımıştır.

Sorun nedir, nerededir? Sorun, kanunlar değiştirilirken, mahkeme binaları değiştirilirken, teknik alt yapı değiştirilirken, sistem değişikliği yapılırken, onu uygulayacak insanı değiştirmek için ciddî ve elle tutulur bir şey yapılmamasından kaynaklanmaktadır. Sorunun özü ve temeli budur. Sorun insan sorunudur.

Burada, görünürdeki değişimden değil, zihniyet ve yetişmedeki değişimden söz ediyoruz. Örneğin, son on yıldır yargı içinde en büyük değişim ve gelişimlerden biri, öncelikle hâkim

ve savcı adaylarının eğitiminin verildiği ve meslek içi eğitim çalışmalarının yapıldığı Türkiye Adalet Akademisi'nde yaşanmıştır. Gerçekten şu anda çok büyük bir gelişme gösteren bir Akademi ve yeniliklere açık bir Akademi yönetimi bulunmaktadır. Ancak, bu sistem içinde, ana yapı ve temel anlayış değişmedikçe, Akademinin değişmesi, orada yetişen ya da meslek içi eğitimden geçen hâkim ve savcılarının değişmesi sonucunu doğurmamaktadır. Bugünkü hukuk uygulamamız bunun somut bir örneğidir. Son yıllarda yüksek yargıda atamalarla iç dinamikler değişmiş, çalışma yöntemleri farklılaşmıştır. Ancak, ne Yargıtay ne Danıştay bu iş yükü, bu atama yöntemi, bu bakış açısı ile değişmemiş değişmemiştir. Örneğin, hangi objektif kriter ile bu yüksek yargı yerlerine atama yapılmaktadır? Örneğin, eğer on kişi bu yerlere atanacaksa, geriye kalanlar neden atanmamıştır, bunun somut ve objektif bir cevabı var mıdır? Kısaca cevaplayalım yoktur!... Eğer objektif cevabı olsaydı, örneğin Yargıtay'ın hukuk daire-sine ceza hâkimi, savcı veya adalet bürokrasisi kökenli bir kişinin atanmaması gerekirdi, ama dün de atanmıştı, bugün de atanmaktadır. Bugün Türk yargı teşkilâtında yaklaşık 12.000 hâkim ve savcı mevcuttur. Bu hâkim ve savcılarının yarısına yakını birinci sınıf olup bunun önemli bir kısmı da yaş sınırı da dikkate alınır, yüksek mahkemelere seçilebilme niteliğine sahiptir. Peki, yaklaşık dört beş bin kişinin içinden hangi objektif kriterler, yüksek yargıya seçilecek onbeş yirmi kişinin seçimini mümkün kılmaktadır? Kısaca hiç... Seçilen bu kişiler özel bir eğitim mi almıştır, yoksa diğerlerinden daha üstün beceri ve başarıları mı vardır, fazladan bir hizmetleri mi mevcuttur, tüm kararları diğerlerine göre daha mı isabetlidir, belirli ve sürekli eğitimler sonucu izlenmiş bu başarıları mı ödüllendirilmiştir? Bugünkü sistem içinde hiçbiri... Bu, bugünün sorunu değildir, dün de böyleydi, bugün de aynı şey biraz değişerek devam etmektedir sadece. Bugün en aşağıdan başlayarak en yukarıya kadar çıkan hâkim ve savcının kendi yükseleceği süreci ve sonucu tam anlamıyla kestirmesi zordur. Tahmin edebilir, ancak şunu yaparsam şu olur denilebilecek bir süreç sonuç ilişkisi mevcut değildir. Yani, yargılamayı yapacak hâkim, kendi istikbaline ilişkin kaygıyı yenecek adil bir sisteme sahip değildir.

Sorun nedir? Sorun, sorunu taşıyacak ve çözecek insan olan hukukçu sorunudur. Hukukun iyi işlediği kaç ülkede, bu yükü taşıyacak hâkim, savcı ve avukatlar 22 yaşında hukuk fakültesi bitirip, bir veya iki yıl staj yapıp 23-24 yaşında adalet dağıtmak için yeterli görülümekte, hem de hiçbir uygulama tecrübesi olmadan en zor yerlerde görev yapmaya zorlanmaktadır? Kaç ülkede avukatlar bir yandan yargının kurucu unsuru sayılırken, hiçbir eleme ve değerlendirmeye tâbi tutulmadan, deyim yerindeyse hukuk fakültesini bitirip ardından şeklen var, gerçekte yok olan görünürdeki bir yıllık stajla avukat olmakta ve ruhsatını aldığı ilk gün Anayasa Mahkemesi, Yargıtay ve Danıştay da dâhil, her mahkemede görev üstlenebilmektedir?

Sorun nedir? Sorun, sorunu taşıyacak ve çözecek hukukçunun yetiştirildiği hukuk fakültesi sorunudur. Anayasa, hâkimlerin, Anayasaya, kanuna ve hukuka uygun olarak vicdanî kanaatlerine göre karar verirler derken (AY m. 138), neden hukuk fakültelerinde sadece teknik bir hukuk eğitimi verilmekte, aslında sonuçta vicdan meselesi olan hukukun bu yönüyle ilgili-

nilmemektedir? Sorunun özünde, hukukun bir vicdan ve sorumluluk meselesi olduğunun öğretilmemesi, bu sorumluluk yüklemesinin yapılmaması yatmaktadır. Ancak, bunu yapacak kaç fakültemiz kaç hocamız bulunmaktadır? Hukuk fakülteleri, gerçekten hukuk ve hukukçu yetiştirme kaygısı içinde yer almadıkça, ne yapılırsa yapılsın boşunadır. Bugün beşyüz kişinin, bin kişinin aynı sınıfta eğitim yaptığı devlet üniversiteleri hukuk fakülteleri bir sorundur; diğer yandan hukuk eğitimine bir bina, birkaç hoca şeklinde salt ticarî gözlükle bakan bazı vakıf üniversiteleri hukuk fakülteleri ise başka bir sorundur. Bu sorunlar aslında görünenin en basitidir.

Sorun nedir diye sorarken, yukarıda sadece hukuk fakültesinden başlayıp avukatlık ve hâkimlik bakımından bazı noktalar öne çıkartılarak bir tespit yapılmıştır. Tüm bunların özünde, hukuku uygulayan “hukukçu” diye nitelenen insan vardır. Ancak tekrar vurgulayalım ki, her hukuk fakültesi mezunu “hukukçu” da değildir. Hukuk fakültesi mezunu olmak sadece hukuk teknisyeni olmaktır; ancak, hukukta sorunları çözerken hukuk teknisyenine değil, hukukun amacını, etik değerlerini özümsemiş “hukukçulara” ihtiyaç vardır. Hukuk teknisyeni sadece, kendisine yüklenen programı uygulayan, adeta bir makine gibidir; oysa hukukçu, o makineyi da kullanan, gerekirse ihtiyaca göre değiştiren, makineyi kullanırken başkasına zarar vermemeye, amacı dışında kullanmama endişesini de taşıyan kişidir. Elimizde kaç hukukçu, kaç hukuk teknisyeni var diye sorduğumuzda, aslında çok fazla hukukçunun olmadığını söylemek yanlış değildir. Eğer gerçek hukukçu sayısı, hukuk fakültesinden mezun olanlar kadar olsaydı, bugün hukuk mekanizmasının daha iyi çalışıyor olması gerekirdi.

Sorun, yargılamayı yapan, yargılamanın unsuru olan hâkim, savcı ve avukattadır. İşyükü sorunu, insan kaynağı sorunu, alt yapı sorunu, kanunlardaki eksikler şeklinde tüm yargı sorunları bir yana, ülkemizde ciddi şekilde başta hukuk fakültesi öğretim üyeleri olmak üzere, hâkim, savcı, avukat, noter, yani hukukçu sorunu vardır.

Hangi düzenleme yapılırsa yapılsın, hangi kanun kabul edilirse edilsin, hukukun, yargının ve yargılamanın hukukçu sorunu çözülmedikçe, istenen ilerleme hiçbir zaman sağlanamaz, adil yargılama gerçekleştirilemez. Bu yazının başında belirtmiştik, yine o noktaya dönüyoruz. Dünkü hukukçu anlayışı ve alışkanlıkları ile bugünkü sorunları çözmek mümkün ve muhtemel değildir. Bugün bizim hâkimimiz ve avukatımız kanunun ne dediğine değil, kendisinden önceki hâkim ve avukatın ne yaptığına bakmakta ve kendi kişisel yaklaşımını, hukukun yorum kurallarının süzgecinden geçirmeden uygulamaktadır. Yani, yargılamalar kurallarla değil, alışkanlıklarla yürütülmektedir. Kanun ne kadar değişirse değişsin, kitap okumayan, kitaplar arkada fon oluşturan, kanunun ve literatürün ne dediği değil, o konuda doğru veya yanlış hangi içtihadın olduğunu önemseyen, kişisel kaygılar, dünya görüşü, subjektif değerlendirmelerle soruna yaklaşan bir hâkim ve avukat topluluğu mevcuttur. Yüksek yargı organları, değişen kanunlara rağmen, kanunu değil deyim yerindeyse bildiğini uygulamaktadır. Sistem olarak, ağırlıklı olarak kurallara dayanan Kıta Avrupa’sı Hukuk Sistemi içinde olmamıza rağmen,

nev’i şahsına münhasır bir içtihat hukuku sistemi oluşmuştur. Ancak, içtihadın ne anlam ifade ettiği, nasıl ortaya çıktığı, yönteminin ne olduğu da çok bilinmemektedir. Kısaca buna “müçtehitsiz içtihat hukuku” dersek yanlış olmayacaktır. Bu müçtehitsiz içtihat hukuku, yargılamalarımızı mecrasından uzaklaştırmış, kanuna göre değil, alışkanlıklara göre yargılamayı meşru kılan bir yol ortaya çıkmıştır. Hal böyle olunca, artık avukat ve hâkimler kanunun ne dediği, yargılama kurallarının neyi emrettiği yerine, Yargıtay ve Danıştay’ın ne dediğini önemsemekte, kural ve bilgiyi bir kenara bırakmaktadır. Deyim yerindeyse cemaat imamın yanlış kibleye yöneldiğini görse de, ibadetin amacını unutmuş, kibleye yönelmeyi bırakmış, imama uymayı, hatta imamın yanlışını tekrarlamayı tercih eder hale gelmiştir. Ortaya çıkan manzaraya, hukukî hurafe ya da hukukî bidat demek çok yanlış olmasa gerektir.

Hukuk devleti olan bir ülkede hukuk, sürprizlere, öngörülemez sonuçlara açık bir alan değildir. Hem süreç hem sonuç yaklaşık olarak öngörülebilir olmalıdır. Zaten adil yargılanma hakkı, sürecin öngörülebildiği, sonucun da sürprizlerden uzak ortaya çıktığı bir hakkın ifadesidir. Çünkü, yargılama kuşkulardan uzak, temiz, adil bir biçimde yürürse, hukukun süjeleri nasıl davranacaklarını bilirler, belirli olan süreç ise, belirli veya belirlenebilir sonucun garantisidir.

Bugün yanlış yürüyen sistem içinde, yasama organı ne kadar kanun değiştirirse de, yargı yasa organını önemsemez noktadadır. Bunu geçmişteki veya bugünkü olumsuzluklardan hareketle siyasi bir bakış açısı anlamında değil, günlük hukuk uygulamasının bir görünümü olarak ifade ediyoruz. Bu sistem, çaba gösteren hukukçuları da yıldırılmış, onların çabası da bu kaotik uygulama alışkanlıkları içinde kaybolup gitmiştir.

Esasen yine başlangıçta Umur Talu’nun yazısında belirtildiği üzere, halkın da gerçek bir hukuk arayışı olduğu söylenemez. Örneğin, vatandaşın iyi avukattan anladığı, iş bitiren avukatı(!). Yani, kuralları iyi bilen, hukuku iyi bilen avukat değil, ilişkileri iyi olan avukat aranmaktadır. Avukatın emeği küçümsenmekte, ona verilen para lüzumsuz görülmektedir. İlişkiler toplumundan çıkıp kurallar toplumu olmadıkça, onun bir sonraki aşaması hukuk toplumu olmak da mümkün değildir.

Yakın zamanlarda ceza yargılamasında ve hukuk yargılamasında önemli kanun değişiklikleri olmuş, birçok yenilik kabul edilmiştir. Ancak uygulama pek değişmemiş, hatta kanuna açıkça aykırı mahkeme kararları, yüksek yargı içtihatları ortaya çıkmıştır. Bunun ne bahanesi ne mazereti vardır, olamaz da. Yargının geç karar vermesine bir mazeret bulunabilir, ancak açık kanun hükmüne aykırı karar vermesine bir mazeret üretmek söz konusu olamaz.

Sorun nedir? Sorun hukukçu sorunudur. Kısaca hukukçumuz dünkü hukukçu, hukukçumuzdaki anlayış dünkü anlayış, alışkanlıklar dünkü alışkanlıklar, eğitim dünkü eğitimidir. Hatta adeta kanun değişse de, bir şeyi değiştirmemek inadından dahi söz etmek yanlış olmayacaktır. Bu kadar dünü ve değişmeme, direnme anlayışını, bugün yaptığınız kanunla değiştirebilir misiniz? Başaran varsa, bize de öğretsin!

III. ÇÖZÜM

Yukarıda ortaya konulan ve olumsuz sayılacak tablo değişmez mi değiştirilemez mi, çaresiz miyiz yoksa? Bu soruya cevap verirken karamsar olmamak gerekir. Kanaatimizce her şey çok kolay değişir ve kısa sürede sonuç almak da mümkündür. Ancak, önce toplumu yöneten siyasi iradenin ve siyasetin, sonra da toplumun diğer katmanları ile hukuk kurumlarının bu kaygı, duygu, endişe ve çözüm isteğini samimi olarak ortaya koyması gerekir.

Formül basittir: Çözülme isteniyorsa bu sorun çözülür, çözülme istenmiyorsa çözülmez. Bugüne kadar sorun gerçekten çözülmek istenmemiştir. Gücü eline geçiren, onu daha dengeli kullanmayı, kendisinden sonra kalıcı çözüm üretmeyi değil, onu kendi lehine kullanmayı öne almıştır. Bu sadece siyasi iktidarlar için değil, barolar, yargı organları, hukuk fakülteleri ve hukukla ilgili her kesim için söz konusudur. Siyasi iktidarların kendi alanında verdiği mücadeleyi, barolar kendi alanında, yüksek yargı kurumları kendi alanında, hukuk fakülteleri kendi alanında vermiştir. Deyim yerindeyse, sorunu çözmek değil, bir köşeyi tutmak öne çıkmıştır. Herkes, kendisinin daha adil olduğunu, güç kendisinden olursa daha adil davranacağını düşünmüş, ancak ne acıdır ki, daha adil olacağını düşünenler, adalet için adaletsizliği meşru saymıştır. Ama dün de onlar böyle yapmıştı, öyleyse benim yapmamın nesi yanlış şeklinde özetlenecek gerekçe, meşruluğun kaynağı olmuştur. Önce bunun meşru olmadığı kabul edilerek işe başlanmalıdır.

Bu manzara karşısında bugün, yarın ve daha sonrası için ne yapılabilir? Zira bugünü bırakıp, yarını, yarını bırakıp daha sonrasını düşünürsek sorunu çözümsüzlüğe mahkûm etmiş oluruz.

Bugün yapılacak şey bazı tedbirleri hemen almaktır. Öncelikle, yargı kendi içinde objektif hale getirilmeli, her hâkim ve avukat geleceğini objektif şekilde planlayabilmeli, yakınlıklar, mensubiyetler, mecburiyetler değil, bilgi, emek, liyakat, erdem ve çaba ön plana çıkartılmalıdır. Avukatlık sistemi de, her hukuk fakültesi mezununun hiçbir iş yapamazsa avukat olunur mantığını terkedeceği bir hale getirilmelidir. Bunları çok kısa sürede birkaç ayda yapmak ve başarmak mümkündür.

Hâkim ve savcılığın birbirinden ayrılmasına yönelik tartışmalara girmeden kısa vadeli yapılacaklar için şunlar söylenebilir:

Hâkim ve savcılığa adaylık için giriş sınavlarının yeniden düzenlenmesi şarttır. Otuz-kırk yıl sürecek mesleği boyunca, insanlar hakkında karar verecek hâkim ve savcılar sadece test mantığıyla ve beş dakikadan ibaret mülakatla seçimi usûlü yerine, daha nitelikli bir seçim yöntemi tercih edilmelidir. Bu mümkündür. Keza, bu sınav jürilerinin ağırlığı hâkimlik mesleğinden gelenler olmakla birlikte, üniversitelerden ve Türkiye Barolar Birliği'nden de bu jüriye katılım sağlanmalıdır. Şüphesiz avukatlık için yapılacak sınavlarda da tersi söz konusu olmalıdır. Ayrıca hâkim savcı adaylığı sonucu, çok az bir istisna dışında, bugün neredeyse tüm adaylar mesleğe kabul edilmektedir. Oysa bu staj dönemi iyi değerlendirilerek, adaylar gözlemlenmeli,

hem belirli kademeli sınavlar hem de bu süreç içindeki kişisel özellikleri ve bilgi seviyesi iyice değerlendirildikten sonra, mesleğe kabul edilmelidir. Bu konuda HSYK'nın ayrı bir değerlendirme yaparak mesleğe kabul etmesi, sınavlar yapması daha uygun olacaktır.

Asıl çözümlenmesi gereken sorun, çok genç yaşta ve tecrübesiz bir hâkim ve savcı kitlesinin hem de en zor yerlerde göreve başlamasıdır. Bu konuda da, yapılması gereken en acil şey, hâkim ve savcı yardımcılığı sisteminin kabul edilmesidir. Hâkim ve savcılar, en az beş yıl yardımcı olarak çalıştıktan sonra, bu aşamadaki performanslarına ve yapılacak sınava göre mesleğe kabul edilmelidir. Şüphesiz bugünkü iş yükü karşısında, böyle bir lüksün olmadığından söz edilebilir. Aslında bunun da çözümü kolaydır. Hâkim ve savcı yardımcıları, iş yükü çok olan yerlere çok sayıda görevlendirilebilir, hatta ağır iş yükü olan yerlerde bir hâkime veya savcıya birden fazla yardımcı verilerek, hâkim sayısı artmasa da bu yardımcılarla birlikte hâkimlerin inceleyeceği dosya sayısı artırılabilir. Bir yandan mevcut dosyaların incelenmesi tecrübeli bir hâkim nezaretinde gerçekleşecek, diğer yandan dosyalarda hâkim basit işlerle değil, gerçek yargılama faaliyetiyle uğraşacak, ayrıca genç hâkimler de bilgi ve tecrübelerini artıracaklardır. Ayrıca, dosyanın iki hukukçu tarafından incelenmesi, yargısal hataları da azaltacaktır. Bazı küçük işlerde karar yetkisinin de yardımcılara verilmesi halinde, çok kısa sürede mevcut dosyaların karara bağlanması mümkün olacaktır. Bu süreçte, yardımcı statüsünde çalışanlar daha iyi gözlemlenerek meslekte bağımsız görev yapıp yapamayacağı da anlaşılacak, kişilikten kaynaklanan meslekteki sorunlar da azalmış olacaktır. Bunun yanında, en az beş yıl yardımcı olarak çalışan hâkim ve savcı özgüveni, bilgisi ve tecrübesi artmış olarak göreve başlayacaktır. Belki bu geçiş sürecinde, süre beş yıl değil, üç yıl olarak da belirlenebilir. Şüphesiz bir anda birkaç bin hâkim ve savcıyı eğitmek ve göreve başlatmak, işin niteliğinden dolayı mümkün değildir. Ancak, bir hâkim veya savcının yanında çalışacak binlerce yardımcının atanması mümkündür; Devletin şu anda bunu gerçekleştirecek ekonomik gücü de mevcuttur. Şu anda yaklaşık olarak bir iki yıl içinde beş bin hâkim ve savcı yardımcısının atanması ve bunun bir süre devam ettirilmesi demek, üç yıl sonra neredeyse hâkim ve savcı ihtiyacının tamamen karşılanması demektir. Yani bugün harekete geçilse, dört beş yıl sonra, Türkiye'de hâkim ve savcı açığı kapanacak demektir. Bundan beş yıl önce buna başlansaydı, şu anda belki de bu sorun minimuma inecekti.

Bu şekilde atanan hâkim ve savcılar, belirli zaman dilimlerinde meslek içi eğitime alınmalı, bilgileri güncellenmeli ve yenilenmelidir. Bu eğitim süreçlerinde edinilen bilgiler, çok zor olmayan basit yöntemlerle bir şekilde ölçme ve değerlendirmeye tâbi tutulmalıdır. Ayrıca, mesleğinde daha ileri aşamalara geçmek isteyen, birinci sınıfa yükselmeyi, üst mahkeme ve unvanlarda, yüksek yargı yerlerinde görev almayı amaçlayan hâkim ve savcılar için ayrı ve özel kriterler getirilmeli, daha yoğun ve uzun hem teknik hem de etik eğitim ve değerlendirmeler söz konusu olmalıdır. Yani, hâkimlik ve savcılıkta da bir tür kurmaylık düşünülmelidir. Böylece, bu süreçlere tâbi olan bir hâkim ve savcıda önemli bir bilgi yüklemesi, tecrübe birikimi ve değer anlayışı oluşacaktır. Bu sonuçta ister istemez bir kalite sağlayacak, ayrıca ata-

ma, terfi ve yükselmeler, hatır gönül ilişkileri, mensubiyet, mecburiyet, yakınlık gibi sübjektiflikten, en azından bunun dedikodusundan kurtulacaktır. Çalışmayı, yorulmayı, öğrenmeyi göze alan, öğrendiklerini doğru uygulayan ilerleyecektir. Bu plan uygulandığında, birkaç yıl içinde hem alt derecede hem üst derecede çok büyük ilerleme sağlanmış olacak, artık daha objektif bir sistemin işlediği görenler de kendilerine çeki düzen verecekler, vermeyenler ise, sistem dışına itileceklerdir. Bunların teknik ayrıntısını çözmek çok kolaydır, ancak bu yazı onun yeri değildir. Bu sistem içinde, alışkanlıklarla değil, ancak bilgiyle yargılama yapmak ve ilerlemek mümkündür.

Hâkim ve savcılıktaki bu kariyer planlaması, aynı olmasa da avukatlık bakımından da düşünülmelidir. Bugün için, hiçbir gerçek ölçme ve değerlendirme yapılmadan hukuk fakültesi mezunları avukatlığa kabul edilmekte, avukat olunduktan sonra da her türlü dava ve hukukî iş görülebilmektedir. Mesleğe kabul ve uzmanlaşma bakımından avukatlık yeniden ele alınmalı, ancak acilen artık ihtiyaçlara cevap vermeyen Avukatlık Kanunu değiştirilmelidir. Maalesef bugün barolar savunma mesleği konusunda üzerlerine düşen etkinliği sergileyememekte, görevi yerine getirememektedirler. Bunda diğer birçok sorunun yanında, bugünkü baro sistemi ve anlayışı da önemli bir etkidir. Bu sebeple, daha etkin ve mesleği öne alan bir baro anlayışı da kanunî düzenlemeye kavuşmalıdır.

Daha uzun vadede bir takım tedbirler düşünülse de, hukuk fakültesi mezunlarının en azından belirli bir standart hukukî bilgiyle hareket etmesini sağlamak için, Türkiye ölçeğinde mezuniyet sonrası bir hukuk sınavı kabul edilmelidir. Hukuk fakültesi mezunları, bu sınavdan belirli bir başarıyı göstermedikçe, aslî hukuk mesleklerini yapamamalıdır.

Şu andaki hukukçu kitlesi de, belirli zamanlarda meslek içi eğitime tâbi kılınarak en azından bilgilerini güncellemeleri sağlanmalıdır. Bu eğitimlerde bulunmayan kişilerin mesleklerini bırakması söz konusu olmasa da, en azından ilerlemesi mümkün olmamalıdır.

Bunlardan önce çok acil yapılması gereken şey, yüksek yargı organlarının kanunları, öncelikle de yargılama kanunlarını iyi anlayıp uygulamalarını sağlamaktır. Çünkü kısa sürede ilk derecedeki yargı anlayışına etki edebilmek için, önce üst derece yargının bu konuda yol göstermesi, örnek ve ısrarcı olması gerekir. Bu başarıldığında, çok kısa sürede birçok sorunun çözümü de mümkün olabilecektir. Aksi halde, ilk derecede çaba gösteren hâkim ve avukatın da, üst derecede karşılık bulmayan çabası yılgınlığa yol açacak ya da ilk derecede zaten çaba göstermeyen hukukçunun bu hafife alması ödüllendirilmiş olacaktır. Bunun için, yüksek yargı organlarının yeni kanun ve kurallar çerçevesinde bilgisini artırmasının, bu bilgiyi uygulamaya geçirmesinin yolları yine yüksek yargının temsilcileri ile birlikte bulunmalıdır. Bu konuda sorun ortaya konularak, tartışma, değerlendirmeler yapılmalı; yüksek yargının özel konumu ve şartları da dikkate alınarak meslek içi eğitim çalışmalarına özel önem verilmelidir. İş yoğunluğu karşısında zaman sıkıntısı çekilse de, belirli zaman dilimleri ile bu yenileme ve bilgi güncellemesi mutlaka sağlanmalıdır. Bunun için samimi niyet ve biraz gayret fazlasıyla yeterlidir.

Hukukçulara yönelik bu kısa vadeli çözüm önerileri yanında, mahkeme sisteminde de bazı tedbirlerin alınması yararlı olacaktır. Maalesef ülkemizde on yıldan beri bölge adliye mahkemeleri (diğer ismi ile istinaf mahkemeleri) kanunen var olmasına rağmen fiilen kurulamamış, belki de kurulmamıştır. Yüksek yargının mevcut yükü taşıması mümkün olmadığı gibi, bu haliyle işlevini de yerine getirdiği söylenemez. İstinaf mahkemeleri, kanunen zaten mevcuttur, yapılması gereken bir takım mazeretler üretmeden, bunların çalışmaya başlamasını sağlamaktır. Böylece hem daha doğru bir yargılama yapılacaktır hem de Yargıtay aslî fonksiyonuna dönecektir.

Bu kapsamda HSYK, Adalet Bakanlığı ve Türkiye Adalet Akademisi gibi kurumların yeniden yapılanması sağlanmalıdır. Ancak öncelikli ve acil olan hususlar yukarıda zikredilen hususlardır.

Son olarak, yüksek yargı usûl kanunlarını ciddiye almalı ve bu konuda ilk derece mahkemelerine örnek olup yol göstermelidir. Usûl hukuku, hakkın önünde engel değil, ona ulaşmanın garantisini kabul edilmelidir. Bunun için de usûl kanunları titizlikle uygulanmalıdır. Hâkimin hukukî takdirine karışılmaz, ancak bir hâkimin yargılama kurallarına uygun davranıp davranmadığı onun değerlendirmesinde önemli bir kriterdir.

Yukarıda belirtilen kısa vadeli çözümler kabul edilirse, orta ve uzun vadeli çözüm üretmek daha kolay hale gelecek, hatta bir kısmına belki ihtiyaç da kalmayacaktır.